

Оксана Маркевич,
кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри спеціальних
історичних дисциплін та правознавства
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

**«NOBLESS OBLIGE»,¹ АБО ЯК РЕГУЛЮВАЛИСЬ
ДВОРЯНСЬКІ ВИБОРИ НА ВОЛИНІ (КІНЕЦЬ XVIII – 60-
ті рр. XIX ст.)**

У статті висвітлюються умови, порядок та законодавче регулювання проведення шляхетських виборів на Волині від включення земель до складу Російської імперії і до польського Січневого повстання. Засвідчивши лояльність до верховної влади, польська шляхта отримала ті ж права у організації самоврядування, як і російське дворянство. Хоча отримані можливості не ставали у порівнянні з повноваженнями сеймиків, шляхта впливала на організацію судової і, частково, поліцейської влади. Водночас верховна влада суворіше контролювала проведення виборів, аж до переведення важливих виборних посад у розряд призначуваних, остаточно затверджувала на посадах лояльних предводителів дворянства тощо. Визначено коло повноважень губернського предводителя дворянства, земських справників і їх взаємовідносини з місцевою адміністрацією.

Ключові слова: Волинська губернія, губернатор, предводитель дворянства, шляхта, самоврядування

Історія взаємовідносин державних і самоврядних органів є однією з актуальних тем, особливо сьогодні, коли формується нова системи місцевого самоврядування. На українських землях традиція самоврядності існувала здавна, а Волинь є регіоном, де перепліталися польські та російські традиції урядування. У Волинській губернії Російська імперія формувала систему влади з урахуванням історичних, релігійних, етнічних особливостей. Саме на окраїнних територіях апробувалися нові управлінські

¹ Відомий французький фразеологізм, який буквально перекладається як «благородне (дворянське) походження зобов'язує», вживається у значенні «честь зобов'язує», або «становище зобов'язує» і яскраво вказує на обов'язок представників привілейованого стану брати участь у виборах і займати посади в місцевому управлінні.

техніки, а влада виконувала не лише організаційні, а й політичні функції. Особливе місце відводилось місцевій еліті, яка формувала судові та, частково, поліцейські органи управління. Оскільки шляхта виявляла спротив, місцева і верховна влада суворіше контролювали порядок проведення дворянських виборів, особливо затвердження кандидатів на важливі посади, а також межі повноважень дворянських зібрань. Завдання розвідки полягає в тому, щоб висвітлити як проходили дворянські вибори на Волині, на які посади верховна влада дозволяла обирати з середовища шляхти і як польські повстання вплинули на шляхетську корпоративну організацію.

Представники російської дореволюційної історіографії відзначали, що дворянство законодавчо отримало привілей вирішувати станові питання Жалуваною грамотою 1785 р. Воно було залежним від самодержавства, а за кількістю прав відрізнялося від західноєвропейської станової традиції, в тому числі і від польської [16]. Дослідник дворянства Волинської губернії М. К. Імеретинський закликав не ідеалізувати шляхетський устрій і детально висвітлював способи, якими шляхта всіляко протистояла виконанню державних законів. В цілому дворянське депутатське зібрання він назвав «втіленням шляхетських інтриг» і навів пряму паралель між зловживаннями при видачі свідоцтв про благородне походження і Листопадним повстанням 1830 р. Водночас автор, відображаючи усі прояви нелояльності місцевої знаті до верховної влади, не побачив взаємозв'язку між позицією польської шляхти в цілому і тим, кого верховна та місцева влада затверджувала на важливі виборні посади і як саме відбувались вибори [7, с. 167].

Сучасна українська та зарубіжна історіографія зосередилась на висвітленні різниці того, як російське дворянство і польське шляхетство сприймало даровані привілеї. Як зазначає професор Люблінського університету Анджей Сулима Камінський, болючого удару по поляках завдали не лише втрата багатих територій, торгових шляхів і численних міст, а «прикре почуття безсилового приниження через позбавлення громадянських прав». Автор говорить, що шляхта відчула як жити у державі, де громада не має переваг, а місцеве самоврядування поступається безсиллям перед центральною

владою. Швидко прийшло усвідомлення, що вони не громадяни, а піддані, які виконують накази, а злочином класифікується навіть відкрита опозиція [10, с. 218].

Такої ж думки дотримується і українська дослідниця Людмила Казначеева, яка, висвітливши функції, структуру і участь Волинського дворянського зібрання у системі органів влади, дійшла висновку, що отримані привілеї не входили у жодне порівняння з тими, які мала місцева еліта у Речі Посполитій. На сеймиках, в яких брала участь безземельна шляхта, ухвалювались постанови загальнодержавного характеру, приймались обов'язкові рішення з питань управління, встановлювався розмір та кількість податків, їх використання, вирішувалась необхідність скликання війська. Незалежності та ваги сеймикам додавало володіння скарбницею, коштами з якої вони розпоряджались на власний розсуд. Тоді як Волинське дворянське зібрання збирало кошти для використання на місцеві потреби під наглядом губернатора і на жалування виборним державним посадовцям. Щодо питання про вибори, то дослідниця вказала, що шляхта формувала судову та поліцейську гілки, що звужувало коло станових урядовців. В Речі Посполитій обиралися також представники фінансової та військової адміністрації [8; 9].

Детально на дворянських зібраннях зупинився Даніель Бовуа у праці «Російська влада і польська шляхта в Україні. 1793–1830» [2]. Питання проведення виборів, а також діяльність найвідоміших губернських предводителів дворянства набули подальшого розвитку у його роботі «Гордіїв вузол Російської імперії: Влада, шляхта і народ на Правобережній Україні (1793–1914)» [1]. Разом з тим отримані висновки потребують уточнення. Зокрема автор вказав, що губернські маршалки на Правобережжі переобиралися десятками років [2, с. 156]. На Волині ми не знайшли цьому підтвердження. Найдовший термін на посаді губернського маршалка, або за російським зразком предводителя дворянства, перебував Ленкевич Граціан Станіславович – дев'ять років (1829–1838 рр.), тобто три терміни поспіль. Два повні періоди обіймав Ворцель С. С., з огляду на його заслуги у розвитку освіти для поляків. Набагато частішими були випадки, коли шляхта не втримувалась до кінця

строку перебування на посаді. Так, зокрема, майбутній волинський губернатор Варфоломій Каетанович Гіжицький обіймав посаду предводителя двічі і обидва рази менше року.

Проведення дворянських виборів лягло в основу сюжету драматичного твору українського класика Григорія Квітки-Основ'яненка за однойменною назвою «Дворянські вибори». Український письменник, драматург, який і сам обіймав посаду повітового предводителя дворянства (1817–1828 рр.), висміяв перебіг виборів та осіб, які обирались. Він вказав, аби зайняти вигідну посаду, кандидати не гребували «щедрими обіцянками». Так, головний герой комедії заручався підтримкою в обмін на поблажливість при стягненні недоїмок, закриття справ у перетриманні втікачів, фальсифікацію дворянських документів тощо. Автор згодом поплатився за надто реалістичне зображення подій і довго виправдовувався перед цензурним комітетом [11].

Після поділів Речі Посполитої Російська імперія розпочала процес облаштування нових територій, поділ на губернії, визначення губернських центрів. Після недовгого перехідного періоду на цих землях формувалась система губернської влади згідно загальноімперського зразка. У Волинській губернії, як і в інших губерніях Російської імперії, найважливіші управлінські посади були призначувані: губернатор, чиновники з особливих доручень, радники губернського правління, казенної палати. Для здійснення судочинства у Волинській губернії відкривались станові судові органи. Вищими судовими інстанціями були палати кримінального та цивільного суду; судові справи дворян розглядав повітовий та верхній земський суд, купців і міщан – магістрати і ратуші, державних селян – верхня і нижня розправа. Контролювати суди означало впливати на різноманітні земельні зобов'язання та аграрні відносини. Губернатор не мав повноважень втручатися у судові рішення, він лише наглядав за дотриманням вимог законності.

Здійснювали судові повноваження виборні з дворянської корпорації, крім голів палати карного та цивільного суду, палат верхнього земського суду, які призначались Сенатом. Так, на дворянських зібраннях обирали десять засідателів верхнього земського суду, голів повітових судів та повітових суддів, двох

засідателів дворянської опіки, двох суддів совісного суду, двох або трьох засідателів нижнього земського суду, розправного суддю та вісім засідателів нижньої розправи, голову та десять засідателів верхньої розправи [18, с. 236]. Даніель Бовуа зауважив, що аж до польського Січневого повстання верховна влада згоджувалась на заняття шляхтою важливих посад шляхом виборів через те, що не могла забезпечити потрібну кількість чиновників [2, с. 156]. Лише після конфіскації шляхетських маєтків і передачі їх вихідцям з внутрішніх губерній Російської імперії стало можливим включення до дворянських зібрань російських представників, а значить більше контролювати вибори.

Запроваджена процедура виборів мало чим відрізнялася від тієї, яка діяла у внутрішніх губерніях Російської імперії. Вибори відбувалися на дворянських зібраннях раз на три роки в зимовий період. Саму процедуру можна умовно поділити на декілька етапів: підготовка до виборів, власне обрання та затвердження на посадах. Спочатку готувалися списки дворян, які мали прибути на зібрання та кандидатів, які висувалися на обрання. Виключались з дворянського зібрання особи, засуджені за вчинення злочину, а також ті, проступки яких добре відомі, але не вирішені у судовому порядку. Списки готувались повітовими предводителями дворянства, передавались на розгляд губернському предводителю, а на завершення вони потрапляли до рук губернатора. На Волині начальник губернії мав чіткіше відстежувати шнурову книгу з списком осіб, яким дозволялося голосувати, щоб не допустити до виборів тих, чиє благородне походження не було підтвержене або не відповідало майновому та віковому цензам.

У Волинській губернії вимоги до кандидатів різнилися від тих, які діяли у інших губерніях. Так, згідно Жалуваної грамоти дворянин балотувався за умови, якщо його щорічний прибуток становив не менше 100 руб. і йому виповнилось двадцять п'ять років. Особливою вимогою, висунутою імператрицею, був лише досвід військової служби.

Указом від 8 червня 1802 р. впродовж наступних чотирьох виборів у Волинській губернії дозволялось брати участь шляхті без обер-офіцерського чину, оскільки замале число

«підтверджених» дворян ставило під загрозу їх проведення взагалі. Крім того, найзаможніші представники цього стану не згоджувалися займати нижчі посади, що змушувало місцеву владу шукати інші шляхи заповнення вакансій. За цих умов губернатор навіть змушений був говорити про неможливість проведення виборів на приєднаних губерніях [4, арк. 90]. Верховна влада указом від 3 березня 1805 р. визначила додаткові умови, які дозволяли брати участь у виборах тим, хто не мав обер-офіцерського чину, якщо ті володіли землею, являлися її позиттєвими чи партикулярними орендарями більше десяти років, регулярно сплачували податок під назвою «офіра» [5, арк. 129]. Водночас збільшувався майновий ценз – 150 руб. прибутку з маєтку та зменшувались вікові обмеження – дворянин балотувався з 23 років [15, с.883].

Місцеву владу не задовольняв такий стан справ. Волинський губернатор Андрій Петрович Римський-Корсаков доповідав, що на Волині достатнє число заможних і освічених поміщиків, але вони не поспішають служити імперії. У сільських місцевостях шляхта розбудувала розкішні маєтки, а більшість вільного часу молоді магнати проводять у цих садибах-палацах не обтяжені ні військовою, ні цивільною службою [19, арк. 169-170]. Зробивши такі висновки, губернатор не запропонував верхній владі дієвих заходів аби примусити їх служити, що могло бути однією з причин його звільнення.

Саму процедуру обрання контролював не начальник губернії, а губернський предводитель дворянства. За статусом це була друга посадова особа в губернії (після губернатора), яка крім головування на дворянських зібраннях, виконувала інші повноваження. Предводителі відстоювали інтереси представників привілейованого стану перед органами державної влади і повідомляли про розпорядження останньої, проводили збори й вибори, розпоряджалися коштами зібрання. Виборні посадовці брали участь у складанні родовідних книг, встановлювали опіку над маєтками неповнолітніх, збирали інформацію про спосіб життя і зайнятість дворян, їх місцеперебування у разі оголошення військового становища тощо [3, с. 51].

На посаду губерньського предводителя дворянство обирало двох кандидатів, з яких губернатор визначав одного і передавав на затвердження міністру внутрішніх справ, а останній – імператору. Цю посаду не обов'язково обіймала особа, яка набрала більшу кількість шарів, а той, хто, на думку начальника губернії, більше відповідав вимогам центральної влади. Така процедура дозволяла обрати найбільш «благонадійну» особу. Підтвердженням є проведення виборів у Подільській губернії 1802 року. Губерньським предводителем дворянства було обрано Пешинського, який отримав 100 голосів, тоді як його суперник Раціборський – 125. Навколо цієї справи розгорнувся справжній вир подій. Незадоволені поляки скаржились у всі доступні інстанції, вказуючи на несправедливість, бо ж хотіли бачити на посаді того, кого підтримала більшість. Рішення ж представника імператора було незмінним, бо йшлося про державні інтереси [2, с. 160].

Використовував статус і авторитет губерньського предводителя дворянства волинський губернатор М. П. Сінельников. Аби заручитись підтримкою польської еліти, він домогся повернення із заслання графа Р. Л. Ледуковського, який обіймав цю посаду 1850-1852 рр. Коли ж в середовищі польської еліти почалися розмови про можливість повторного обрання графа предводителем, губернатор діяв рішучіше. М. П. Сінельников особисто зустрівся із запеклими агітаторами, погрожував арештом і конфіскацією кожному, хто висуватиме подібні ідеї [6, с. 291-293]. Одна справа, коли місцева адміністрація демонструвала шляхті лояльне ставлення, а зовсім по-іншому діяла, коли йшлося про затвердження на ключових державних посадах.

Верховна влада шукала способи порозумітися з елітою новоприєднаних територій, а тому намагалася заручитись підтримкою предводителя дворянства, як виразника їх інтересів. Найдалше у цьому відношенні пішов імператор Павло I, який повернув польські назви посад маршалка і хорунжого. 14 жовтня 1799 р. імператор зробив посаду шляхетського маршалка пожиттєвою, щоправда у такому статусі вона перебувала до 1802 р., коли Олександра I відновив її виборність [14, с. 812].

Польське Листопадове повстання змусило верховну владу переглянути відношення до польської еліти і в першу чергу право обирати на ключові губернські посади. З невеликою різницею у часі вийшли два укази про регулювання дворянських виборів. Указ від 6 грудня 1831 року регламентував новий порядок проведення дворянських виборів, але він діяв лише у внутрішніх губерніях Російської імперії. Служба по виборах стала заохочуватися державою через встановлення виплат з державної казни та системи винагород. До цього станові урядовці виконували свої обов'язки на громадських засадах, а дворяни, обрані зібранням на державні посади, вважалися чиновниками і одержували жалування, що впродовж 1797–1806 рр. виділялося із дворянської каси, і фактично означало утримання місцевої державної адміністрації за рахунок дворянських коштів [9, с. 83]. Виборними у внутрішніх губерніях Російської імперії стали колись призначувані голови губернських судових палат. Уже не на три, а на шість років обирали засідателів у совісний суд, голову і засідателів повітового, земського суду, земських справників тощо [12, с. 249].

Для регулювання дворянських зібрань та виборів на Правобережжі було прийнято спеціальний указ від 30 жовтня 1831 року. Дворянські зібрання усувалися від участі у місцевому управлінні шляхом позбавлення виборчих повноважень – на посади голови карної палати суду, земських справників та засідателів нижніх земських судів чиновники призначались владою. До кола осіб, призначення яких перебрала на себе держава, додалися також судді та засідателі повітових судів, яких дозволили обирати лише 1857 р. [8, с.10].

Справжнім ударом про дворянському самоврядуванню було переведення у розряд призначуваної посади земського справника, який у повіті мав вищі адміністративно-поліцейські повноваження. Він же очолював земський суд з правом призупиняти його рішення. Таким чином в руках однієї особи перебувала судова та виконавча влада. Для нейтралізації цієї посади від впливу місцевої знаті Павло I 14 жовтня 1799 р. видав указ, за яким у західних губерніях земські справники почали призначатись начальником губернії [14, с.812]. Такий

стан речей тривав до 1816 р., коли було визнано недоцільне бюрократичне призначення на цю посаду. Внаслідок польського Листопадового повстання рішення про призначення на посаду справника і його звільнення приймав міністр внутрішніх справ, а після 1862 р. – губернатор. Після польського Січневого повстання на цю посаду стали призначатися військові офіцери [20, с.769].

Повстання 1863 р. змусило верховну владу в черговий раз переглянути ставлення до ключових виборних посад. Йшлося про призначення на посаду волинського губернського предводителя дворянства. Як вважає дослідниця В. І. Тимошенко, формальним приводом для перегляду статусу цієї посади було звернення шляхти Подільської губернії до імператора, яка закликала приєднати Правобережну Україну до Царства Польського і залишити проведення селянської реформи у цих землях на розсуд його землевласників. Організатори цього подання були заарештовані й засуджені на різні строки тюремного ув'язнення та адміністративного заслання. За ініціативою міністра внутрішніх справ П.Валуєва, проведення відповідних зборів і виборів нових керівних органів дворянства губерній та повітів Правобережжя було відкладено до особистого рішення імператора. Січневе повстання лише утвердило думку про нівелювання польських впливів і у 1864 р. було видано указ про призначення губернських предводителів дворянства Правобережної України лише з числа російських потомствених дворян [17, с. 289].

Отже, проведенню дворянських виборів відводилася значна увага збоку української та зарубіжної історіографії, але більшим чином у контексті діяльності дворянських зібрань. Водночас умови, порядок та законодавче регулювання проведення виборів на Волині від включення земель до складу Російської імперії і до польського Січневого повстання потребує окремого дослідження. Повноваження у регулюванні виборів розділялись між губернатором і предводителем дворянства. Начальник губернії контролював підготовку та затверджував на посадах, однак бути присутнім на виборах йому заборонялося. Ці функції виконував губернський предводитель дворянства. Польські магнати не поспішали виконувати «Noblesse Oblige»

шляхом обіймання виборних посад. Обкряні повноваження не задовольняли місцеву еліту. Після польських повстань державна влада змінила кадрову політику на приєднаних територіях. Ключові виборні посади земського справника, предводителя дворянства змінили бюрократичним призначенням. Підвищувались майнові вимоги до осіб, які мали право обиратися. Взяти під контроль дворянські вибори стало можливим після того, як до складу зібрань включили вихідців із внутрішніх губерній Російської імперії, які за службу отримували конфісковані польські маєтки, а значить відповідали установленим законодавством майновим цензам.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бовуа Д. Гордиев узел Российской империи: Власть, шляхта и народ на Правобережной Украине (1793-1914) / Д. Бовуа [пер. с французского Марии Крисань]. – М. : Новое литературное обозрение, 2011. – 1008 с.
2. Бовуа Д. Російська влада і польська шляхта в Україні. 1793-1830 / Д. Бовуа [пер. с французської Зої Борисюк]. – Львів : Кальварія, 2007. – 296 с.
3. Горобець О. Інститут предводителя дворянства в структурі місцевого управління першої половини ХІХ ст. : правовий статус та його реалізації (на матеріалах Київської губернії) / О. Горобець // Український історичний збірник. – 2012. – Вип. 15. – С. 50-58.
4. Держархів Волинської області – Ф. 486. – Олицька міська ратуша, м. Олика Дубнинського повіту Волинської губернії. 1799-1861 рр. – Оп. 1., спр. 30. Указы и предписания Волынского губернского правления за 1814 год., арк. 90.
5. Держархів Волинської області – Ф. 486. – Олицька міська ратуша, м. Олика Дубнинського повіту Волинської губернії. 1799-1861 рр. – Оп. 1., спр. 16. Указы Волынского губернского правления за 1809 год., арк. 129.
6. Записки сенатора Н. П. Синельникова // Исторический вестник. – 1895. – Т. 60. – С. 380-397.
7. Имеретинский Н. К. Дворянство Волынской губернии / Н. К. Имеретинский. – Житомир., 1867. – 189 с.
8. Казначеева Л.М. Волинське дворянське зібрання (1796-1917): функції, структура, участь у системі органів влади : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 „Історія України” / Л. М. Казначеева.– К., 2008. – 17 с.
9. Казначеева Л. Формування складу та повноважень Волинського дворянського зібрання (кінець ХVІІІ – перша третина ХІХ ст.) / Л. Казначеева // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне, 2006. – Вип. 7. – С. 81–92.
10. Камінський А. С. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505-1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура / А. С. Камінський [пер. з пол. Я. Стріхи]. – К. : Наш час, 2011. – 263 с.

11. Квітка-Основ'яненко Г.Ф. Дворянські вибори, частина перша (Комедія в трьох діях) / Г. Ф. Квітка-Основ'яненко // Драматичні твори . – Т. 1. – К. : Видавництво Художньої літератури, 1956. – С. 117-184.

12. Манифест о порядке Дворянских собраний, выборов и службы по оным. 1831. Декабря 6. // ПСЗ РИ. Собрание второе. – СПб. : тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1832. – Т. VI. – Отделение второе. – №4 989. – С.249-273.

13. О дворянских выборах в Губерниях, от Польши приобретенных. 1809. Март 3 // ПСЗ РИ. Собрание первое. – СПб. : тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1830. – Т. L. - №23 513. – С. 839-842.

14. О дворянских выборах в уездные места и губернские предводители; о распространении права, указом 1797 года предоставленным Литовской губернии, определять исправников и выбирать заседателей на Минскую, Волынскую, Подольскую, Киевскую и Белорусскую губернии. Именной [указ], данный Сенату. 1799. Октябрь 14 // ПСЗ РИ. Собрание первое. – СПб. : тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1830. – Т. XXV – №19 154. – С.812.

15. О порядке дворянских выборов в губерниях от Польши присоединенных. Именной, данный Сенату. 1805. Марта 3 // ПСЗ РИ. Собрание первое. – СПб. : тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1830. – Т. XXVIII. - №21 646. – С. 883-884.

16. Романович-Славатинский А. В. Дворянство в России от начала XVIII в. до отмены крепостного права / А. В. Романович-Славатинский. – СПб. : тип. МВД, 1870. – 562 с.

17. Тимошенко В. І. Губернські предводители дворянства Правобережної України другої половини ХІХ ст.: соціокультурний портрет / В. І. Тимошенко // Проблеми історії України ХІХ – початку ХХ ст. – 2009. Вип. 16. – С. 288-295.

18. Учреждение для управления губерний Всероссийской империи. 1775. Ноября 7 // ПСЗ РИ. Собрание первое. – СПб. : тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1830. – Т. XX. – №14 392. – С. 229-304.

19. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. – Ф. 442. - Канцелярія київського, подільського і волинського генерал-губернатора. – Оп. 782, спр. 254. Дело о мерах предосторожности и к утверждению порядка и спокойствия по состоящим в управлении Киевского военного, Подольского и Волынского генерал-губернаторства губерний. 1832 г., арк. 169-170.

20. Шандра В. С. Справник / В. С. Шандра // Енциклопедія історії України / [голова редакційної колегії В. А. Смолій]. – Т.9. – К. : Наукова думка, 2012. – С. 769-770.

O. Markevych. «NOBLESS OBLIGE» OR HOW NOBILITY ELECTIONS WERE REGULATED IN VOLYN (IN THE LATE 18th - 60-ies OF THE 19th CENTURIES)

The article on basis of sources and scientific literature conditions, rules, legislation of nobility election in Volyn are investigated. Gentry have got the same rights of the Russian nobility in the self-management, but after making the oath of

allegiance to the Empire. There was a cardinal difference between Seymik and Nobility assembly. Gentry elected only local judicial and police administration. While the Polish Seymik solved not only local, but nation-wide problems as well. Imperial power more controlled the nobility elections in Volyn. In difference from a Seymik, where every polish gentleman had the elective right, in nobility assembly landless noblemen had no possibility to vote in an election. In due course, the rights of participation in nobility election have been deprived with all involved in the Polish revolt of 1830, and those who didn't prove their nobility origin in time.

Regulatory powers nobility elections were divided between the governor and the leader of nobility. The head of Volyn province supervised the preparations for the elections and claimed in elected positions. However, he could not be present at the elections. The election procedure controlled only the leader of nobility. Polish magnates would not take uninfluent elected officials. Gentry did not receive a salary for their service in elected positions.

Participation of local nobility in revolts served as an occasion to deprivation of nobility of the elective rights. The certain attention in the article is allocated to studying of functions of the leader of nobility, local police and their relationship with local administration.

***Key words:** Volyn province, governor, the leader of nobility, gentry, self-management.*

O. Markiewicz. «NOBLESS OBLIGE», ALBO JAK REGULOWAŁY SIĘ SZALACHECKIE WYBORY NA WOŁYNIU (KONIEC XVIII - 60-TYCH XIX WIEKU)

W artykule przedstawiono warunki, procedury i regulacje prawne wyborów szlachty na Wołyni od wchodzenia do Imperium Rosyjskiego do Polskiego Powstania Styczniowego. Będąc lojalnymi wobec władzy, szlachta polska otrzymała takie same prawa do samoorganizacji jako i szlachta rosyjska. Choć nowe możliwości nie wolno było porównywać z pozwoleniami sejmików, szlachta miała swój wpływ na organizację sądownictwa i częściowo władz policyjnych. Jednak najwyższa władza bardziej szorstko kontrolowała przeprowadzenie wyborów, aż do przeprowadzenia znaczących obieralnych posad w kategorię mianują się, ostatecznie zatwierdzała na posadach lojalnych przywódców szlachectwa. Określono uprawnienia gubernialnego przywódcy szlachectwa, ziemskich sprawników i ich stosunki z miejscową administracją.

***Słowa kluczowe:** Wołyń prowincja, gubernator, przywódcy szlachectwa, szlachta, samoorganizacja.*